

TREI STATUTE DE BRESLĂ DE LA HUNEDOARA DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-LEA

COSTIN FENEȘAN, IOACHIM LAZĂR

Dacă istoria mai veche a breslelor de meșteșugari din majoritatea centrelor de frunte ale Transilvaniei (Cluj, Brașov, Sibiu, Bistrița, Sighișoara) s-a bucurat de atenția specială a cercetării istorice — poate și datorită bazei documentare mai largi — ne surprinde în schimb numărul redus al studiilor consacrate meșteșugarilor organizați în bresle de la Hunedoara¹. Pornind de la trei statute de breslă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, a căror existență fusese semnalată mai de demult², vom acorda atenția cuvenită momentului însemnat din evoluția urbană a Hunedorei reprezentat prin procesul de constituire al breslelor meșteșugărești, organizate în virtutea unor statute și ocrotite prin acordarea unor privilegii.

Acțiunea mai multor factori a influențat apariția relativ tirzie a breslelor hunedorene, deși diferite categorii de meșteșugari sînt atestate documentar încă din veacul al XV-lea³. Nu trebuie omis faptul că pînă pe la începutul secolului al XVII-lea orașul Hunedoara a viețuit mai mult în umbra cetății și a castelului de acolo, centre ale unui întins domeniu feudal. Cererea de produse meșteșugărești ale domeniului, deopotrivă cu cele ale orașului, era în cea mai mare parte asigurată de meșteșugarii aflați sub ascultarea nemijlocită a stăpînului domeniului, în timp ce satele hunedorene necuprinse în domeniu își acopereau cerințele prin activitatea numeroșilor meșteșugari sătești. Pentru anumite sortimente de produse (de ex. de orfevrăria) ori pentru cele de calitate superioară se făcea apel la centrele învecinate — Orăștie și Sibiu, Aiud sau Sebeș — reputeate pentru tradiția meșteșugărească dobîndită în cadrul sistemului de bresle. Numărul destul de redus al meșteșugarilor de diferite categorii, precum și efortul breslelor din alte localități de a-și apăra debușeul de pe piața Hunedorei, au frînat, în bună măsură, închegarea primelor bresle hunedorene. Condițiile de stabilitate, mai apoi de avînt economic, generate de politica principelui Gabriel Bethlen⁴ au constituit un cadru

¹ Dintre lucrările cu caracter special sau general cităm: Sóós A., *Hunyadmegyet céhdiplomák*, în HTRTE, IV (1885—1886), p. 100—107; Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Ed. Acad. R.P.R., 1954; I. Pataki, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea*, București, 1973; I. Lazăr, *Lăzi ale breslelor românești din Hunedoara, în Sargetia*, XIV (1978) /sub tipar/.

² Sóós A., *op. cit.*, p. 105 nu face decît să înregistreze existența celor trei statute de breslă, publicate de noi în anexă după originalele păstrate la Muzeul Corvineștilor Hunedoara. Mai mult, reproducînd art. 20 din statutul cizmarilor și art. 1 din statutul cococarilor, Sóós A. se abate de la original și intervine în text.

³ I. Pataki, *op. cit.*, p. XIX.

⁴ Cf. Mráz V., *Bethlen Gábor gazdaságpolitikája*, în *Századok*, LXXXVII (1953), p. 512—564.

propice pentru organizarea meșteșugurilor la Hunedoara. Faptul poate surprinde, cunoscute fiind unele măsuri luate de principe pentru a limita monopolul de producție și desfacere deținut de breslele din marile centre transilvănene⁵. Nu trebuie însă uitat că Gabriel Bethlen, în calitate de stăpîn al domeniului Hunedoara, a avut tot interesul să încurajeze meșteșugurile de acolo, avînd desigur în vedere veniturile care îi reveneau de pe urma acestora. Nu e mai puțin adevărat că și condițiile locale schimbate — creșterea cererii de produse, odată cu sporirea numărului de meșteșugari, apariția unor noi meșteșuguri și diferențierea celor existente — au constituit premise favorabile organizării de bresle la Hunedoara. Într-adevăr, principelui Bethlen i s-au datorat atît reconfirmarea statutelor breslei cojocarilor (23 mai 1619)⁶, cit și aprobarea statutelor croitorilor (10 mai 1627)⁷, în timp ce principele Gheorghe Rákóczy I, continuînd politica predecesorului său, a aprobat la 15 iunie 1635 atît statutele breslei hunedorene a pielarilor⁸, cit și pe cele ale cizmarilor⁹. Cîteva constatări preliminare se impun înaintea analizei comparative a statutelor de breaslă ale cojocarilor, cizmarilor și pielarilor. Nu este deloc surprinzător faptul că dintre meșteșugurile legate de îmbrăcăminte, pielăritul, cu numeroasele sale branșe și specialități, a cunoscut o dezvoltare deosebită, concretizată pînă la urmă în constituirea unor bresle distincte¹⁰. Avîntul înregistrat de meșteșugul pielăritului s-a datorat și faptului că în părțile Hunedoarei, bogate în vite și vinat, materia primă necesară era prezentă din abundență. Un alt element care se cuvine scos în evidență îl constituie prezența masivă a românilor în rîndul breslelor hunedorene de prelucrare a pieilor și blănurilor. Cererea de aprobare a statutelor de breaslă ale cizmarilor a fost adresată lui Gheorghe Rákóczy I, în numele obștii de meșteșugari, de către Teodor Vlad și Nicolae Cizmășia, după cum în aceeași problemă unul dintre cei doi reprezentanți ai pielarilor pe lîngă principele ardelean a fost românul Mihai Oprea. Astfel, în pofida diferitelor măsuri discriminatorii, prezența românească în breslele din părțile Hunedoarei s-a afirmat ca o realitate constantă chiar și în secolul al XVIII-lea¹¹. Organizarea mai tîrzie a breslelor hunedorene s-a reflectat și în cuprinsul statutelor, elaborate în cea mai mare parte după modele mai vechi¹², dar înregistrînd în același timp particularitățile decurgînd din conjunctura locală. Analiza simultană și comparativă a celor trei statute de breaslă hunedorene ne va îngădui astfel atît sesizarea unor caracteristici generale acelei epoci în Transilva-

⁵ *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 101—102.

⁶ Vezi anexa I.

⁷ Sóós A., *op. cit.*, p. 104.

⁸ Vezi anexa II.

⁹ Vezi anexa III.

¹⁰ Pentru evoluția situației generale din Transilvania pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea, cf. Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 108 și urm.

¹¹ În 1720, de pildă, 16 din cei 46 de meșteri ai breslei cizmarilor de la Deva erau români, cf. Sóós A., *op. cit.*, p. 104.

¹² Statutul din 1562 al pielarilor sibieni a servit ca model la reînnoirea statutelor de breaslă a celorlalte orașe ardeleni, cf. Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 116; cojocarilor le-a servit ca model statutul sibian din 1513, generalizat în tot Ardealul, (*ibidem*, p. 122), iar cizmarilor statutul sibian din 1500 le-a folosit la întocmirea reglementărilor de breaslă ulterioare (*ibidem*, p. 129 și 134).

nia, cit și surprinderea unor elemente specifice datorate mediului și condițiilor locale.

Pe baza celor trei statute se poate surprinde calea pe care o persoană putea deveni membru al breslei, parcurgând stagiul de ucenicie și apoi de călfie¹³. Astfel, doritorul de a deveni ucenic în breasla cojocarilor era obligat să achite breslei, la două săptămîni după acceptarea sa, suma de 4 fl., pe lîngă cele 2 livre de oeară și ospățul oferit breslei, constînd din 2 vedre de vin și 3 blide de mîncare. Angajarea ucenicului, obligat să îndeplinească un stagiul de 4 ani, se îndeplinea în fața a 4 meșteri breslași (art. 10). În același timp, băiatul de meșter cojocar, servind la alt meșter decît la tatăl său, era dator să plătească breslei la primirea sa ca ucenic numai 1 fl. 20 den. în contul vinului de la ospăț și să ofere cu aceeași ocazie 2 blide de mîncare. După îndeplinirea stagiului de 2 ani, stăpînul era obligat să-i dea ucenicului o haină de postav, un șorț precum și suma de 1 fl. (art. 10). Avantajele acordate băieților de meșter cu ocazia primirii lor ca meșteri breslași erau și mai evidente. Toate aceste măsuri, precum și condițiile materiale impuse la admiterea celor străini de breaslă ca ucenici, tindeau să limiteze pe cît posibil accesul din exterior, condamnînd breasla să devină un organism cvasiînchis și exclusivist, oferind în același timp meșterilor și familiilor lor largi posibilități de a-și consolida poziția. În breasla cizmarilor ucenicul era obligat să efectueze tot un stagiul de 4 ani, meșterul avînd însă latitudinea să-l reducă cu un sfert de an. La primire, ucenicul era obligat să plătească breslei tot un florin și să ofere un ospăț constînd dintr-o vadră de vin și 4 blide de mîncare, obligație care revenea de altfel și stăpînului său (art. 9). După terminarea stagiului ucenicul cizmar era dator să ofere breslei paharul de tovarășie, în caz contrar rămînînd pe mai departe ucenic la stăpîn (art. 19). În breasla pielarilor ucenicul trebuia să satisfacă un stagiul de 3 ani, după care stăpînul era dator să-i dea un rînd de haine de postav (art. 20). Dacă, „mînat de cutezanță și fără motiv“, ucenicul și-ar fi părăsit stăpînul nerevenind la acesta nici cu vorba bună în timp de o lună, era pedepsit la plata unui florin (art. 23), iar dacă nu arăta respect meșterului sau soției acestuia urma să fie judecat și pedepsit de breaslă, ca de altfel și calfa comițînd aceeași faptă (art. 27). În cazul unor nemulțumiri împotriva stăpînului ucenicul se putea plinge părintelui calfelor, care trebuia să decidă în problema ivită (art. 28). Este lesne de imaginat desfășurarea și rezultatul unei asemenea „judecări“. După împlinirea stagiului de 3 ani ucenicul pielar doritor să-și înceapă peregrinarea de calfă — luîndu-și mai înainte rămas bun de la stăpîn, părintele calfelor și de la ceilalți meșteri — era obligat să ofere breslei paharul de tovarășie primind în schimb un cadou din partea meșterilor și a calfelor, iar din partea fostului său stăpîn o „scrisoare de drum“ întărită cu pecetea breslei (art. 29). Mult mai amănunțite sînt în cele trei statute de breaslă hunedorene informațiile privind calfele. Ucenicul de cojocar devenit calfă primea un salariu săptămînal de 16 denari, iar dacă luora întreaga vară pînă la sărbătoarea Sf. Mihail (29 septembrie),

¹³ Pentru caracteristicile generale ale acestui proces în Transilvania, cf. Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 263 și urm.

stăpinul era obligat să-i plătească un florin în patru rate (art. 20). Stăbilitatea de către breaslă a unui salariu fix pentru retribuirea calfelor și-a avut rațiunea în prevenirea acțiunii de atragere a calfelor de către diferiți meșteri printr-o concurență neloială. În același scop, calfele venite la Hunedoara erau obligate să se prezinte părintelui calfelor care mijlocea angajarea lor de către meșteri. Calfa care ar fi încălcat această prevedere era supusă unei amenzi de 50 de denari (art. 17). Tot ca o măsură de limitare a libertății de mișcare a calfelor de cojocar în dauna meșterilor se prevedea pedepsirea lor de către sfatul breslei în cazul în care s-ar fi stabilit în Țara Românească și Moldova sau într-o localitate fără breaslă de specialitate (art. 18). Calfa de cizmar primea un salariu de 40 de denari, fiind obligată să-și anunțe stăpinul cu 2 săptămâni înainte de intenția de a-l părăsi (art. 10). În același timp calfa „clandestină” sau de „cirpăceală” ori cea care învățase meșteșugul în afara localităților cu bresle de specialitate, era obligată la plata a 2 fl. pentru a fi primită în breaslă (art. 10). Dacă vreo calfă de cizmar ar fi fost surprinsă lucrând pentru o persoană din afara breslei, era obligată la plata unei amenzi de 3 fl. în casa breslei (art. 18), măsură luată evident pentru întărirea și asigurarea poziției de monopol al breslei. În cazul calfelor de pielari se prevedea ca salariul să le fie fixat „potrivit cu meritele lor” (art. 12), modalitate care oferea largi posibilități de comitere a unor abuzuri. Aceleași dispoziții, vizând stabilirea la Hunedoara a calfelor de cizmari erau valabile și pentru calfele de pielari, cu deosebirea că amenda se ridica la suma de un florin (art. 24). Condițiile puse calfelor pentru admiterea ca meșteri erau deosebit de dificile mai ales în privința aspectului lor material. Și pe această cale breasla caută să-și impună politica exclusivistă, în special pentru cei din afara localității de reședință ori a celor din pături și clase sociale puțin avute, ca orășenimea săracă ori țărănimea. Astfel, pentru a intra în rîndul meșterilor, calfa de cojocar era obligată să execute în timp de două săptămâni o lucrare de meșter constînd dintr-un cojoc bărbătesc sau femeiesc, croit din două piei de capră și prezentat apoi spre apreciere unei comisii de patru meșteri controlori, cărora era îndatorată să le ofere un ospăț. De asemenea, după acceptarea lucrării de meșter era obligat să ofere tuturor meșterilor o masă, servindu-le 3 vedre de vin și 4 blide de mîncare. După trecerea unei jumătăți de an era dator să ofere un nou ospăț de breaslă, în caz contrar fiind obligat să plătească 12 fl. și, fiind cel mai tînăr în rîndul meșterilor, să efectueze toate corvezile impuse de meșterii bătrîni (art. 1). Pentru a deveni meșter, calfa de cizmar era obligată să execute ca lucrare de meșter o pereche de cizme cu pîteni, o pereche de pantofi cu cataramă și o pereche de cizme cu talpă fină. În timpul executării lucrării de meșter calfa era datoare să-i țină cu mîncare și băutură pe cei doi meșteri examinatori, fiind în aceeași timp obligată să înfățișeze un certificat care să-i ateste originea dintr-o căsătorie legală. După trecerea unui an de la executarea lucrării de meșter, calfa era obligată să ofere la 12 meșteri bătrîni și la 2 meșteri tineri un ospăț compus din 12 blide de mîncare — a căror preparare era pusă sub supravegherea a 2 meșteri — urmat de alt ospăț și paharul de tovărășie oferit tuturor meșterilor. În caz că ospetele n-ar fi intrunit calitatea necesară, calfa era datoare să le

oieră din nou, dar dacă lipsa s-ar fi produs datorită neatenției celor doi meșteri supraveghetori, aceștia erau amendați cu 6 fl., iar calfa era primită în breaslă ca meșter (art. 20). Calfa de cizmar trebuia să plătească tot 12 fl. la primirea ca meșter. În caz că nu putea achita integral suma, i se acorda un răgaz de jumătate de an pentru plata a jumătate din sumă, după scurgerea cărui timp mai era primit în breaslă numai dacă achita deodată toți cei 12 fl. (art. 4). Aceleași condiții bănești erau impuse și calfei de pielar, cu deosebirea că prin neachitarea celor 12 fl. pierdea dreptul de a-și exercita profesiunea (art. 4). Favorizarea băieților de meșteri era prezentă și la primirea lor în breaslă ca meșteri. În cazul cojocarilor, băiatul de meșter căsătorit cu o fată de meșter plătea numai 2 fl. la intrarea în breaslă (art. 21), iar în cazul cizmarilor (art. 8) ori al pielarilor (art. 11) băiatul de meșter achita breslei numai 6 fl. pentru acceptarea lui ca meșter. Pe de altă parte, căsătoria unei calfe de cizmar (art. 7) ori de pielar (art. 11) cu o văduvă sau cu o fată de meșter determina reducerea taxei de meșter de la 12 fl. la 6 fl.

Numeroase articole ale statutelor de breaslă erau consacrate reglementării drepturilor și obligațiilor meșterilor, raporturilor de producție și de desfacere etc., oferind o imagine sugestivă a caracterului închis al breslelor și îngăduind în același timp o mai bună înțelegere a strădaniei lor de a-și păstra și întări dreptul de monopol, fenomen înfățișat cu pertinentă de V. I. Lenin: „Micul producător de mărfuri își dă seama că, în opoziție cu interesele restului societății, interesele lui cer menținerea acestei situații de monopol și de aceea el se teme de concurență. El face tot felul de eforturi, atât individuale cât și colective pentru a împiedica concurența, pentru 'a nu permite' pătrunderea unor rivali în regiunea sa, pentru a întări situația sa de mic patron, asigurată cu un anumit cerc de cumpărători”¹⁴. Statutele de breaslă conțineau și o serie de prevederi menite să împiedice concurența neloială dintre meșteri. Astfel, meșterii cojocari puteau angaja în atelierul lor cel mult o calfă și un ucenic (art. 10), pe cînd meșterilor cizmari le era îngăduit să țină cel mult 2 calfe și 2 ucenici, avînd dreptul să-și sporească forța de muncă abia după ce toți meșterii ar fi dispus de numărul maxim admis prin statut (art. 10). Meșterii pielari, a căror breaslă luase ființă prin acordarea statutului din 1635, erau obligați oa în cei trei ani următori să-și angajeze ucenici — fără a se impune însă vreo limitare a numărului acestora — plătind breslei cîte un florin la angajarea fiecăruia (art. 6). Din tendința de menținere a caracterului exclusivist al breslei, în statutele cizmarilor (art. 6) și ale pielarilor (art. 8) izvoră prevederea potrivit căreia văduva de meșter putea exercita în continuare meseria soțului defunct atîta timp cît îi purta numele.

Deosebit de interesante sînt prevederile reglementînd activitatea nemijlocită de producție și relațiile de schimb, toate urmărind, prin intermediul constrîngerii breslașe, să asigure poziția de monopol și acțiunea de control strict al breslei în ramura meșteșugărească respectivă din aria teritorială în care activa. Pedepse aspre loveau meșterul care căuta, prin orice mijloace, să acapareze produsele altuia, să-i atragă

¹⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, Ed. Pol., vol. 3, București, 1961, p. 326.

clienții ori să-i stînjenească procesul de producție. În cazul cojocarilor un asemenea delict era pedepsit cu 4 livre de ceară (art. 3). De asemenea, pentru a se preveni concurența neloială, meșterilor cojocari le era interzis să primească bani de la altul, pentru a-și procura materia primă, pieile, la Hunedoara sau din afara orașului (art. 4). Tot pentru a reglementa, atît concurența cît și aprovizionarea cu materie primă, dar în același timp pentru a preveni specula, meșterilor cojocari li se interzicea vinzarea vreunei piei de miel procurată în vara anului respectiv, pînă la sărbătoarea Sf. Gallus (16 octombrie), sub pedeapsa unui florin pentru fiecare piele contravenind prevederilor acestui articol (art. 7). De asemenea, soția meșterului cojocar surprinsă că ar fi cumpărat vreo piele în afara atelierului soțului, era pedepsită la plata unui florin pentru fiecare piele procurată în acest mod (art. 9). În măsura în care statutul cojocarilor căuta să reglementeze aprovizionarea cu materie primă în interiorul breslei, el se îndrepta și împotriva concurenței din exterior. Astfel, dacă un meșter se aproviziona cu piei vechi de miel, dintr-un loc aflat la o distanță mai mare de 6 mile de oraș, dar nu le preluora, îi era interzis să le vîndă pantofarilor sau altor persoane fără acordul a 4 meșteri, deoarece în caz contrar era exclus din breaslă (art. 8). De asemenea, nici un român, grec sau sîrb din afara breslei nu putea cumpăra în oraș sau în afara acestuia, piei de miel sau de vinat fără acordul breslei, în timp ce pantofarilor li se interzicea achiziționarea de piei de miel mai mic de un an, sub pedeapsa confiscării lor, 1/3 revenind funcționarului constator, cealaltă parte breslei (art. 12). În același spirit, de protejare a surselor de materie primă și de înlăturare a concurenței, erau prevederile articolului 13, potrivit căruia cojocarilor sau persoanelor străine de oraș le era interzis să ofere bani măcelarilor din Hunedoara pentru a le procura piei de miel, sub pedeapsa confiscării acestora. La rîndul lui, statutul pielarilor interzicea meșterilor aducerea clandestină de piei și ierburi pentru vopsit, sub pedeapsa a 6 fl. și confiscarea articolelor în beneficiul întregii bresle (art. 5). În același timp — ca o completare a articolului 5 — nici unui meșter nu-i era îngăduit să-și procure piei și vopsele fără știrea starostelui, în caz contrar urmînd să fie pedepsit la plata sumei de bani cheltuite pentru cumpărarea acestora (art. 38). Pentru a elimina concurența pielarilor și a pantofarilor străini pe piața de materii prime a Hunedoarei, acestora li se permitea achiziționarea de piei de capră numai cu ocazia iarmarocelor, în caz contrar fiindu-le confiscate (art. 13). Tot pentru a exclude o posibilitate de concurență, pielarii, interziceau prin articolul 39 al statutului de breaslă, tuturor cojocarilor, pantofarilor și măcelarilor străini de oraș ori țăranilor producători de opinci, achiziționarea de piele de talpă, exceptînd zilele de iarmaroc și după ce marfa fusese expusă succesiv de 2—3 ori, deoarece în caz contrar s-ar expune la confiscarea pielii, din care 1/3 revenea judeului orașenesc, iar restul breslei.

Măsuri deosebit de severe erau înscrise în statute pentru a interzice sau limita practicarea meșteșugului respectiv de către persoane din afara breslei, încălcînd astfel poziția de monopol extinsă la o anumită arie teritorială. Astfel, prin articolul 14 al statutului cojocarilor, tuturor mezelarilor și cojocarilor din afara breslei li se interzicea practicarea cojocă-

ritului la Hunedoara și într-un teritoriu aflat pe o rază de 6 mile, sub pedeapsa confiscării materiei prime și a uneltelor. În statutul cizmarilor se prevedea, ca, acela care va exercita cizmăria fără știrea starostelui pe o rază de o milă depărtare de Hunedoara, era supus unei pedepse de 2 fl. (art. 23). Practicarea cizmăriei era în schimb îngăduită cetățenilor virstnici ai orașului, dar numai pentru acoperirea nevoilor proprii ori cele ale familiei și fără dreptul de a ține calfe, în caz contrar fiind pedepsiți la plata a 3 fl. (art. 1). Încălțarea interdicției de practicare a cizmăriei de către nobili sau țărani era sancționată cu 6 fl. de fiecare dată, în timp ce pedeapsa pentru meseriași lucrînd la o curie nobiliară, fără a avea autorizarea breslei, se ridica la 4 fl., dintre care jumătate reveneau vîtafului, iar restul trecea în beneficiul breslei (art. 14). Statutul pielarilor prevedea ca persoana exercitînd meșteșugul la Hunedoara în afara breslei, fiind surprinsă în flagrant cu ajutorul judeului orășenesc, urma să plătească 3 fl., din care 2/3 revenea breslei, iar restul de 1/3 judeului (art. 1).

Accentuarea rapidă, începînd cu secolul al XVI-lea, a procesului de diferențiere și specializare a diferitelor operațiuni din cadrul prelucrării pieilor a determinat producerea unor conflicte între meșteri, statutele breslelor nou organizate cuprinzînd prevederi deosebite pentru prevenirea ori soluționarea acestora. Astfel, articolul 22 al statutului cojocarilor interzicea meșterilor să tăbăcească orice fel de piele pentru vreo persoană din afara breslei, în caz contrar expunîndu-se la o pedeapsă de 1 fl. pentru fiecare piesă executată. Prin articolul 21 al statutului de breaslă, meșterii cizmari reușeau să impună tăbăcarilor hunedoreni interdicția de a vinde vreo piele fără știrea lor (cu excepția pieilor vîndute nobililor și funcționarilor administrativi) și înainte de a se fi scurs 3 zile de la punerea acestora în vînzare, în caz contrar fiind obligați la plata a 6 fl. (din care cîte o treime revenea judeului orășenesc, starostelui și breslei) la prima comitere a faptei și 12 fl. (din care 2/3 reveneau judeului orășenesc, iar 1/3 breslei) în caz de repetare. Prin prevederile aceleiași articol 21, tăbăcarii cunoscători ai cizmăriei nu o puteau exercita decît în folosul propriu, în caz contrar fiind amendați cu 6 fl. ori de cîte ori ar fi fost surprinși în culpă.

La rîndul lor, reglementările din statute privind desfacerea produselor meșteșugărești, urmăreau înlăturarea concurenței străine pentru meșterii respectivei bresle. Astfel, prin articolul 15 al statutului cojocarilor, tuturor cojocarilor din alte localități precum și oricărei persoane străine li se interzicea aducerea spre vînzare pe piața Hunedoarei a articolelor de cojocărie, exceptate fiind zilele de iarmaroc; în caz contrar marfa era confiscată. Statutul cizmarilor hunedoreni interzicea aducera spre vînzare la Hunedoara fără știrea breslei a articolelor de cizmărie străine, cu excepția celor turcești, sub pedeapsa confiscării mărții și a unei amenzi de 12 fl. (art. 22). Dacă fapta ar fi fost comisă de un meșter din breaslă, starostele urma să-l impună la plata a 2 fl. și confiscarea mărfurilor (art. 17). Prin articolul 40 din statutul de breaslă al pielarilor, tuturor cojocarilor, pantofarilor și negustorilor străini li se interzicea aducerea spre vînzare pe piața Hunedoarei a pieii albe de talpă, precum și a pieilor de capră și de berbec, cu excepția zilelor de țîrg și după ce fuseseră

expuse succesiv la 2—3 iarmaroace, în caz contrar fiind confiscate. Același articol stabilea pentru locuitorii de la Hunedoara interdicția de a duce la țîrg piei pentru talpă, piei de capră și de berbec, contravențiile fiind pedepsite cu 2 fl., care reveneau în părți egale judeului orășenesc și breslei.

O serie de prevederi, cuprinse însă numai în statutul pielarilor, vizau reglementarea prețurilor percepute pentru executarea unor lucrări, desigur pentru a preveni concurența neloială dintre meșteri. Astfel, pentru vopsitul în negru al pieii albe se putea percepe cel mult 1—2 denari, contravenția fiind sancționată cu 50 de denari; pielea de talpă costa 1 fl., vopsirea pieii galbene 50 de denari iar tăbăcirea ei 35 de denari. Odată cu stabilirea prețurilor breasla reglementa prin statut și obligațiile meșterului față de client în ceea ce privește calitatea executării comenzilor. Astfel, dacă vreun meșter pielar ar fi schimbat pielea dată spre tăbăcire iar clientul s-ar fi plîns starostelui, amenda era de 3 fl. odată cu obligația de despăgubire integrală (art. 36). Dacă clientul ar fi reclamat starostelui proasta calitate a comenzii încredințată meșterului, cel din urmă era obligat să plătească 5 denari pentru fiecare piele de dimensiuni mici și 10 denari pentru pielea de talpă, trebuind să înlocuiască în același timp paguba adusă (art. 37).

Un mare număr de articole ale celor trei statute de breaslă se referă la problemele juridice și cele de conducere ale activității comune a breslei. Asemenea modelelor după care au fost întocmite, și statutele celor trei bresle hunedorene consfințesc puterile aproape discreționare ale starostelui și ale meșterilor bătrîni, odată cu sistemul juridic închis, neadmițînd vreun amestec din afară în problemele de drept intern. La fel ca și în alte statute, problemele de moralitate și cele de întrajutorare în caz de boală sau de moarte dețin locul lor cuvenit, ilustrînd un aspect uman luminos din istoria breslelor.

Breslele hunedorene din ramura pielăriei, avînd rădăcini în secolele XV—XVI dar fiind organizate abia în secolul al XVII-lea, au îndeplinit în acest rîstimp un rol prevalent pozitiv. De pe la începutul secolului al XVIII-lea, pe măsură ce organizația de breaslă cu restricțiile sale numeroase împiedica sau excludea cu desăvîrșire diviziunea cu caracter manufacturier (executarea mai multor operații legate de aceeași ramură de activitate în cadrul aceluiași atelier), ele au început să devină o frînă în calea liberei dezvoltări economice, fiind înfrînte decisiv abia la mijlocul secolului al XIX-lea.

ANEXĂ

I.

Alba Iulia, 1619 mai 23

Nos, Gabriel, dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit uniuersis, quod fideles nostri prudentes ac circumspecti Joannes Szeöchy, Jacobus Szeöchy Teömeösuvarj, Nicolaus Szeöchy Hunyadi et Petrus similiter Szeöchy, alias Vinczj, omnino de Vajda Hunyad, suis, ac reliquorum magis-

rum cehae pellionum oppidi nostri Vayda Hunyadiensis, exhibuerunt nobis et praesentauerunt quosdam articulos, immunitates et praerogatiuas eiusdem cehae tangentes, concernentes tenoris infrascripti supplicantes humilime ut nos eosdem articulos omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes praesentibus literis nostris confirmationalibus verbatenus inseri facientes, eisdem magistris cehae pellionum dicti oppidi Vayda Hunyadiensis ipsorumque haeredibus ac successoribus uniuersis perpetuo valituras confirmare confirmatosque obseruare et obseruari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum talis est tenor:

Elseö: Valaki az eö czéhekben állani akar, minek uthanna az mesterek közöttben számlaltatik, az mesteremeket két heöt mulua, ferfiu auagy azzonýembernek valo köödménnek kiszabásában négy mesterember eleött meghmutassa, mely köödmén két kechýkebeörbeöl állýon¹, se el ne vegien benne, se hozzá ne tegien; akkor az négy mesternek tisztességes ebédet adgion és az egész szeöchý mestereknek mikor az eö mesterséget meghmutattýa, négy tál étket adgion, három veder bort hozzon; fél eztendeö eltéluen ismét az mesterasztalt meghadgia, négy forintot, két font viazt adgion az czében¹, mely mesterasztalt ha megh nem akar adni, tizenkét forintot fizessen és iffiab leüen az többinél, az mesterek között minden neki hagiott dolgokban hwségesen szolgállion.

Másodsor: Az mesterek egimást szeressék és meghbeöchýülliek mindhon s' mind kiüöl egimásnak tisztességet tegienek; ha ki az ellen chielekeszik, egy forintal büntetödgiek; ha kik penigh valami eöszszeveszésben jelen lesznek és megh nem mondgiák az czéhmesternek, azt az bñtetést az kit az eöszeveszteken vennének, tudnia illik egy forintot, eö raýtók vegiek megh.

Harmadsor: Ha valamely mester az másiknak árujában áll auagy az áru közöttben felfele hija¹, hogy igý teölle amazt elszakasztuán eö vehesse megh, négy font viaszal büntetödgiek, de ha az árru¹ közöttben más ember odajutuán részt kjuán benne, szükség hógý adgion, mert ha nem ad, két font viasz az bñtetése; de ha uz árru¹ szakasztás uthán kénén részt, szabad velle a ki veötte, ha aad¹ vagy nem.

Negiedszer: Egy mester se vegien mástol penszt fel, hogy annak száamára¹ auagy az városban auagy az város kiüöl beört gywýchýön; ha ki az miueli, birságát ne tudgia.

Eöteödszeör: Mikor az tábla eljár, senki nálla megh ne tartosztassa, hanem mingiárt máshoz külgie, hogy ismét az czéhmester jussön; ha kinél marad egy font viaszal bñtessék megh.

Hatodszor: Az ki az czéh igazságát megh nem tartýa, birságát ne tudgia.

Hetedszer: az báránybeört kit azon az nyáron giüteöttlenek auagy falukon és városokon szedtenek, Szent Gáal napigh² el ne adhassák; az kj eladgia minden beörért egy-egy forintot fizessen.

Nýolczadsor: Ha valamely mester külseö falukon hatt mély feöldigh az várostól eöregh báránybeöreöket vesznek, szabad legien haza³ hozný, de ha fel nem miuelheti, az vargaknak auagy egiéb embereknek addigh el ne adhassa, méegh¹ négy mesteremberek megh nem mutattýa hányát hozon, kik eleött igazan meghitüüen adhassa ell, hogy valamellynek káará¹ ne legyen; ha kik küleömben chýelekeszik, az czéhbeöl kjvettesék.

Kilenczedszer: Egy mesterember felesége se merýen háza kiüöl semmiféle beört vennj, mert ha veend, minden beörért egy-egy forintot fizet.

Tizedszer: Senki az mesterek közöttben egy legénnél és egy tanulo inasnál teöbbet ne tarchýon; az ki penigh inast fogad hozzá, két hétet kell nálla teölteni, az uthán az czéh igazságát meghadgia, tudni illik az két font viaszat, két veder bort, négy forintot, három tál étket és négy esztendeigh szolgállion, az szegeödés penigh négy mesterember eleött legien. De ha az inas mesterember fia és nem apiánál hanem másut akaria az miuet tanulni, adgion egy forintot és huz penzt borra, két tál étket feözessen, két eztendeöt szolgállion, esztendeieit elteölttuén, az ura pozto ruhauat tartozik, egy forintal, egy surczal és az ebédnek felével nekj; ha penigh valamely mester az inassát gonoszra tanittýa auagy éheszteti, elvétessék teölle és másnak adassék.

Tizeneggedszer: Minden eztendeöben két tudos czéhmestereket választanak, kik soha semmi notában auagy czégeres <...>⁴ találtattának, kik eleöttök legienek és dolgokat illendeö képpen igazgassák.

Senki az eö giülekszeteken kiüwl valo ember sem Geöreögh, sem Oláh, sem Ráczi az városban vagy az városon kiüwl hat méli feoldigh semmifele vad beört auagi báránybeört akarattiók ellen, se titkon se nyíluán ne merészellienek venni, seöt méegh¹ az vargak is, esztendeös auagi kiszeb idejw báránybeört ne vegienek; ha kit rayta kaphatnák el vegiék az beört, kinek harmada az tisztviselőké, a két része az cséhé; az tisztviselők is minden segítséggel és otalommall legienek.

Tizenharmadik: Másunnan valo szeöchyek és más rendbeli emberek az Vaida Hunyadi mészárosoknak foglaló pénzt báránybeört feiében ne adgianak; ellenek kit ha chýelekszenek, ellvegiék a beört pénz nélkül.

Tizennegedik: Az hentes, szeöchyek s' kik czéhen kiüwl tanulták mestersegeket, se az városban, se az város kiüwl hat mélj feoldigh ne mivelhessenek; ha kik találtatták, minden marhájak és müeleö szerszámok elvétsésk.

Tizeneöteodik: Külseö rendbeli ideghen szeöchyek és egiéb emberek másunnan, zeöchy miuet ide Vaida Huniadra hozni és árulni sokadalom kiüwl ne legien szabad, mert ha benne találtatik, minden vásári müek elvétsésk.

Tizenhatodik: Ha valamellik keözzülleök meghhal, négy iffiu mesternek kell sirt ásnioi, kik keözzül ha valamellyik ot nem leszen, egy forintal tartozzék; így az kik a temetésben jelen nem lesznek, egy forint az büntetésék, ha penigh az feleséghe ott vagion és igaz okkal az urát megh mentheti, ment ember legien.

Tizenhetedik: Ha az vándorlo legények ebben az városban jeönek mivelnj, az legények attiókhoz mennyenek, annak hire nélkül senkinek ne merjenek miuelni, hanem az legények dékányát hiuassák és anak tegyék hírre, hogy miuet akarnak keresni, annak uthánna ha az tanachybeli emberck legén nélkül szükeölkeödnék, azt keressék eleöb megh, azuthán, ha azoknak nem kell, az czéhmesterhez mennyenek, ha azoknak sem kell, a hol az jeöueüny legények kéuánniák, ot kérjenek miuet nekik; ha kik penigh az attyok hire nélkül urat válaztanák magoknak, eötuen pénzel büntessék megh.

Tizennyolczadik: Ha valamelj legény czéhen kiüwl vagy Moldouában, vagy Oláhországban auagy egiébüt czéhnélkül valo helien lakik, az mestereknek végezések szerint büntessék megh.

Tizenkilenczedik: Ha valamely legény hétfeön nem dolgozik és az ura ugian azon héten valo napokon meghengedi hogy miuellién, az ura egi forintal tartozik, mert annak az legennek az ki hétfeön nem miuel, ha nem hajo okát adhattia, azon az héten miuelni nem szabad.

Huszdik: Az legénybeér¹ tizenhatt pénz egi héten; ha egy nyáron szolgál Szent Mihály napigh⁵ az ura egy forintal tartozék fertályban.

Huszoneggedik: Ha valamely mester fia meghházasul, mester leányát veszj, az beállásban két forintal tartozzék; ha penigh az iffiu mesterek keözzül valamellik eztendeigh meg nem házasodik, az mesterek itiletekbeöl bwntessék megh.

Huszonketteodik: Senki keözzülleök külseö embereknek akar mi neuzeödeö beört ne chýauallyon, mert ha ki abban találtatik, minden beöért egi forintal büntetik.

Nos igitur praemissa supplicatione annotatorum magistrorum pellionum clementer exaudita et admissa, praescriptos universos articulos, non abrasos, non cancellatos, nec in aliqua sui parte suspectos, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes, praesentibus literis nostris confirmationalibus, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmentum aliquali insertos et inscriptos, quoad omnes earum continentias, articulos et puncta, eatenus quatenus ydem¹ rite et legitime sunt emanatae viribusque eorum veritas suffragatur ratos, gratos et accepta habentes, praemissa omnia et singula in eisdem contentas, approbauimus, acceptauimus, ratificauimus et confirmauimus, prout approbamus, ratificamus, acceptamus ac pro parte et magistris pellionibus cehae pellionum ipsorumque successoribus universis Vayda Hunyadiensibus perpetuo valituras confirmamus. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas,

memoratis magistris pellionibus ipsorum successoribus universis clementer dedimus, donauimus et contulimus extradandasque duximus et concedentes. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die vigesima tertia Maii, anno domini millesimo sexcentesimo decimo nono.

Gabriel princeps m.p.

Simon Pe'hÿ
cancellarius pp.
Gaspar Beöleöñy
secretarius ppa.

— Original pe pergament la Muzeul Corvineștilor Hunedoara, inv. 370.
— Sigiliu atirnat de document cu șnur albastru, verde, roșu; sigiliul princiar mijloria în ceară roșie într-o capsulă de protecție din ceară galbenă.

II.

Alba Iulia, 1635 iunie 15

Nos, Georgius Rakoczi, dei gratia, princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod strenui ac providi Michael Opra et Martinus Timar, magistri primarii cerdones, incolae oppidi Vaida Huniad, in propriis ac coeterorum universorum eiusdem artis mechanicae asseclarum et cerdonum in eodem oppido Vaidahuniad commorantium et habitantium personis humilima eorum supplicatione mediante Nostrae Celsitudinis in praesentiam venientes, demisse nobis significaverunt hoc modo, qualiter ipsi hactenus instar aliorum artificum mechanicorum in eodem oppido degentium peculiari ceha sive contubernio artificio ipsorum convenientibus et aequae congruentibus normis, regulis, usibus et constitutionibus moderato ob paucitatem ipsorum destituti, non sine damno, nec sine iactura artis ipsorum graui, suum exercuissent artificio tantaque et tali, ut ne vel tyro etiam aliquis servitor ipsis iam superesse posset; siquidem quos ipsi tyrones arte sua instruerent, tanquam videlicet discipulos artificum symposio sive ceha peculiari carentium, aliis in locis nempe civitatibus et oppidis artificibus tributum divisi et cehales inter capedine aliquot annorum tyrociniorum acquisitam sibi artem, nisi denuo onus rudimentorum illic quoque subirent exercere permittere recusarent; supplicantes nobis humilime idem cerdones, ut nos ipsis quoque ceham peculiarem clementer indulgere ac tali ipsorum incommodo subvenire et utilitati consulere dignaremur. Nos itaque quibus reipublicae huius Transsylvaniae cura et gubernium divinitus est commissum, a foelici nostra inauguratione idipsum maxime in votis habentes, ut eandem recte et foeliciter administrare ac praeposteros in eadem certum in ordinem redigere possemus, praefatis quoque artificibus cerdonibus in praedicto oppido Vaidahuniad habitantibus ipsorumque haeredibus et posteritatibus successoribusque universis instar aliorum artificum cehalium ceham peculiarem habentium a modo deinceps perpetuis semper temporibus durantibus ex Principalis nostrae potestatis plenitudine et gratia indulgentes et concedentes et quibus ipsi artifices cerdones eam optime ac foeliciter dirigere possent et valerent, has quoque subsequentes regulas, constitutiones et articulos, aliarum ceharum constitutionibus conformatos utendos et perpetuo habendos, benigne elargientes dedimus, concessimus et indulsimus. Quiquidem articuli hungarico sermone sequuntur hoc modo:

Primo: Az meghnevezett Vaidahuniad várossában céhenkívül valo timármester senki, semmi szin alatt ne mivelhessen; ha kit penigh raita kaphatná az biro ereiéuel, három forintal megbüntessék az timármesterek, kinek egy része az biroie, az köt része az céhé legien.

II. Az timármesterek egi közönséges helyre cöszvegiülvén egi feő és egi vice-céhmestert választanak magok közzül, kik esztendeigh tartozzanak az céhre gondot viselni, az mikor az szükségk kívánnia az mestereket táblaiártatással egibennis giíteni.

III. Az céhmester közöttök az céhbeli dolgok és az eő mivekhez illendő causák felől törvént tehessen, szobol, verességből két forintigh exeqvalhasson is, appellationban se bocziatassék.

IV. Minden timármesterek, kik céhes helien tanoltanak, az céhben bevétessenek tizenkét forintot adván előző az céhnek; ha penigh elsőben mind megh nem adhatna, felére féleztendeigh elvárják, melliet ha akkor megh nem adna, az mivet feltilciák mind addégh migh megh nem adgia; ha nőtelen, esztendőre meghházasodgiék, alioqvin mive feltiltassék.

V. Ha festeni valo füvet avagy bőrkötet hoznak titkon, senki megh ne vegie, hanem közönségessen oszák fel magok között; az ki ellen czielekednék hat forintal meghbüntessék.

VI. Inas beállás egi forint legien; senki három esztendőnek alatta inast be ne szegődgien se pénzért, sem semmi tekintetért, mert meghbüntetik az kit raita kaphatnák.

VII. Táblaiárásra ha ki be nem megien az céhben niolcz pénzt vegien az céhmester raita.

VIII. Ha az céhből mesterember meghhal, migh az felesége meghholt ura nevét viseli, az mivet miveltethesse.

IX. Ha mikor valakin az céhben büntetés essik, az bironak abban semmi része ne legien, hanem éppen az céhé.

X. Ha valamelly mesterlegény az céhbeli mesterefeleséget veszi el auagj leániát feleségül, czik hat forintot adván az céhben bevettessék.

XI. Az céhbéli ott valo mester embernek fia hat forintot adván az céhben mesterre lehessen, ha az céhnek rendi szerint tanolt.

XII. Az timárlegéniek fizetéseket az céh rendellie el érdemek szerint.

XIII. Huniaddon idegen timár és idegen varga vagy czismasia ki nem ott lakos, kezzekebört ne vehessen sokadolmán kívül; ha raita kapiák, elvegiék az timárok.

XIV. Mikor céhbeli ember meghhal avagi házanépe, rend szerint annak az céh sirt ásson és az sírásoknak az keservissek ételt, italt adgiának; ha nem adhatnának, az céh pénzből ételekre adgiának huszoneött pénzt; effeleeknek temetéssekre az céhmesterek táblat iartassanak és minden mester maga vagy képebeli embere ott ielen legien.

XV. Az szegény betegh mesterekre, legéniekre és inasokra is az céhmesterek gondot visellienek, az céh pénzből hozzáiok látogatokat és mindennapi éledélekre s' egiéb illendő szükségekre valokat szerezzenek és adgiának.

XVI. Mikor az mestereket táblaiartással valahova giütendők és ott személy szerint vagi embere nem leszen, az céhmester niolcz pénzt meghbüntesse és ha valamelly mesterember házaiában tábla letétetik, megtartoztatik s' ott is fia ál, tehát valamenc mesterre rend szerint az tábla el nem érkezhendő, mindenikért külön niolcz niolcz pénzt büntetéssék.

XVII. Az melly timármester az céhnek igasságát és minden rendit akarja felvenni mindeneknek előtte szükségigh meghbizonítani iámbor meghhihető személiekkel akkor penigh io bizoniság levéllel, hagi iámbor io nemzetből valo legien és ahol lakot tizeségessen viseltette magát; annak felette az melly céhes helien tanolt, onnat is tartozzék bizonisághlevélet hozni, kiből kitessék hagi igaz céhben tanolt és ha nemzetséghről, Thörökfölden avagy igen mesze földre valo volna az olyan vagy az városban vagy máshonnan valo iámbor tiztességbeli emberekkel, az céh hűti szerint bizoniczion.

XVIII. Valamelly timármester eggik az másikat hűtiben, nevében meggiáláza az ki az céh tiztességet nézi, megbizoniosodván ellene, meghbüntetessék hat forintal.

XIX. Az melly mester céh tiztessége ellen valo gyalázatban essik, addégh céhben ne ülhessen, migh tiztességét helyre nem hozza.

XX. Az melly timármester legént tart <...>⁶ öt pénz iáron. Inast három esztendeigh befogadván, azok eltélven, tartozzék az vira neki egy öltöző aba avagy fodor iglo io poszto öltözetel kiállítani.

XXI. Valamelly timárlegény kontár helien lakik, tartassék az céhben két forintot adni; az után az legéniek attiamesternek <...>⁷.

XXII. Valamelly timármester céhe híre nélkül <...>⁸ tartozzék hat forintal.

XXIII. Az melly inas vakmerőségből s oknélkül urát elhadgia, ugi mint egy holnapigh és annak utána vrát szép szoval megh nem tallália, tartassék ez inas

egy forint <...>⁹ fertály esztendeigh vissza nem iöne ujonnan szegödgiek be az céhben.

XXIV. Ha valahonnan uý legény érkezik, az legéniek attia kénszericzie ööreg h mesterembereket adni mivet neki, kinek ha nem kelletik, adassék az iffíu mesterek nek. Ha penigh ezenkívül cziclekdnék az mives legény büntessék megh egy forintal.

XXV. Ha valamelly tímármester az eö céhmasterenek engedelen lévén megh vetné az céhet és így az várossi bironak avagy vdvarbironak valamelly felöl méltatlan panaszt teszen megh, büntessék céhül hat forintal.

XXVI. Ha az céhmaster valahova városson kívül menvén, maga vagy cél dolgában képebelit nem hagyja, ki miatt az céhnek valami kára lenne, egy forintal meghbüntessék, az vice céhmaster is azonképpen.

XXVII. Ha mely tímáregény avagy inas vrának avagy gazdaazzóniának illendő tisztességet megh nem adgia, az céh láttasson törvént reáia és az szerint büntessék.

XXVIII. Ha mely inasnak nem teczik az mint az vra tartaná, az legények attiahoz menvén, igazittassék el dolgok.

XXIX. Ha valamely inas aprod esztendeiet kitölti gazdáianál buczíuvelten el ne mennien, hanem az legéniek attia tartozzék az inas képiben előszeör az vráten azután az céhtől buczíut venni, eöket meghkövetvén; az buczíuvelten után az céhmaster hadgion napot neki bizoniost, melyre az tarspohár adásra készülhessen s azt meghadhassa; az céhbeli mesterek penigh és legéniek tartozzanak valami tisztességes aiándékkal meghaiándékozni az inast és a gazdáia azután adgion neki szabad menetelre valo levelet az céh pecziéte alatt.

XXX. Mikor az céhbeli mesteremberek vendégeskednek és az végett az céhmaster házához giúlnak az aztalra, ha mely mesterember az pohárból, nem akarattia szerint, bort eönt el egy kupa bor büntetesse legien; ha penigh akarattia szerint, kettő; ha az mesterlegény az bort kihánnia az aztalnál büntetése egy veder bor, ha pohárt döjt el, két etel bor.

XXXI. Mikor az céhmaster házához eöszuegiúlnak, ha valamelliknek felesége valami embertelen szot szollána más mester feleségének két forintal meghbüntetések.

XXXII. Mikor az céhmaster házával eggész céhül törvéniek vagion, ha az céhmaster képebelit nem hagyja mikor az céhből felkel, tizenkét pénzel büntesse az céh; azonképpen az vice céhmaster és az legéniek attiat is.

XXXIII. Mikor az céhmaster az iffíu mestereket az céh szükségére elküldi vagy beteghez ejtszakának ideien vigiázásnak okaért avagi halottat fogni és vinni tartozzanak tisztességesen szolgálni az torbol az vendég felkelvén, az gazdák tartozzanak az iffíu mestereknek gazdálkodni étellel itallal. Ha penigh az céh vendégeskednek vagi idegen mesterekkel vagi cziak magában, ollian helyre is tartozzanak az céhmaster parancziolattiából elmenni az iffíu mesterek és az ööreg h mestereknek szolgálni, udvarolni, pohárt tölteöni és haza is késérni, dolgokat elvégezven az céhmaster az céh pénzéből tartozzék mindennek iffíu mesternek két-két kupa bor aruval, egy tál étekkel és egy peczienivel. Ha valamelly iffíu mester az céhmaster szavát nem fogadna, az céh törvénie szerint büntessék egy forintal.

XXXIV. Ha valami olly dolgh¹ történik vagi az tímárok közéött vagi az céhnek valami idegen emberekkel, tizenkét forintigh, az céh eleött az céhmaster törvént tehessen idegen törvénytevő mesterekkel edgiütt, de mind az kétfélnek szabad legien idegen céhből törvénytevőket bevinni.

XXXV. Céhen kívül valo procatort szabad ne legien fogadni, hanem céhbelit, eggik székröl az másakra ne appellálhasson se tímármester se idegen ember.

XXXVI. Ha valamellik tímármesternek valamelly idegen ember bort ad hogy fizetéseiért meghgyárczia, elkészülven és az ember érette megien s' gianakodik hogy nem az eö marháia volna, mennien az céhmasterhez és az törvénynapot adgion neki és törvény szerint igaziczia el az dolgot közöttök; ha az mesterember megh nem mer eskünni hogy az legien az beör az melliet az az ember adott volt neki, három forintal meghbüntessék és az káros embert is meghhelegiczie kárárol avagi keresse kedvét.

XXXVII. Ha penigh idegen ember azon panaszolkodik az céhmasternek, hogy az mely mesternek atta az börét giártani és nem iol giártota, mindenik apro börből eöt-eöt pénz büntetesse legien, ha talpbör tiz pénz, az káros embernek keresse kedvét. Ha idegen embernek marháiat az mesterember ellopattia avagi akármit elvezti, az káros ember törvény szerint láttassa megh az céh eleött; ha io

okat adgia és meghmer eskünni hagi elveszett, fele kárárol elegiczie megh az károst, ha io okat nem adgia, éppen meghelegiczie. Ha valamelly ember feiérgiártott bőroket viszen valamelly mesterhez feketíteni, fellieb tizenkét pénznél ne feketiczie; ha ezen kívül czielekezik ötven pénzet megbüntesséká idegen embernek talpbört giárczianak egy forintért (talpbört penigh az ott valo cismasiaknak el ne merészellienek adni; ha kit raita kapnak, az biro két forintal megbüntesse, annak egike az biroie, az más forintia az timároké legien), sárga bőrt fessenek ötven pénzért, az aláb valott készicziek harminczeöt; ha ki ez ellen czielekezik, ötven pénzel megbüntettessék.

XXXVIII. Senkinek szabad ne legien pénzt kiadni bör, fű és festék feiében, sem foglalni, sem elében kimenni az céhmaster híre nélkül, mert az ki külömbön czielekezik, anni pénzel büntessék megh, az mennyét kiadott volt.

XXXIX. Idegen timár, varga, mészáros és boczikor árulo parazt ember, se mészárostol se hentelektol talpbört sokadalmon kívül ne merészellien venni, két vagi három vásáron megh kiáltván; annak utánna, ha raita kapattiák az ott valo timármesterek az idegen emberektől pénznélkül elvehessék biro ereiével, melynek egy része az biroie, kettei az céhé.

XL. Az idegen timárok, vargak és egieb kereskedőemberek feiérgiártott talpa-bört, kezike és berbéczbört sokadalmon kívül Huniadra ne vigenek eladni, megh kiáltván két vagy három vásarkor; azután kit raita káphatná idegent az timárok, pénz nélkül tölle elvegiék; ott lako ki nem valami mives ember, talpbört, kezike és berbéczbört niernességre oda vinni ne merészellien két forint birságh alatt, melynek egike biroie, az másik az timároké, hanem cziak maga szükségére; város-son kívül egy mély földre kontárlégény ne mivellien, alioquin, ha közikben bemegien, két forintal megh büntessék.

Annak felette meghengerttük ezen timármestereknek, hagi ezenkívül is céheknek iavára, hasznára és meghmaradására ennek utánna is minden tisztességes io dolgokat végezhesenek s' azokkal is élhessenek szabadossan.

Imo indulgemus et concedimus ipsisque magistris cerdonibus haeredibusque et posteritatibus ac successoribus ipsorum universis, tenendum, utendum et habendum perpetuisque temporibus observanturum et valiturum benigne elargimur damusque et conferimus salvo iure alieno et fisci, harumstrarum pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratarum et communitarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die decima qvinta Junii, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo qvinto.

Georgius Rakoczý m.pa.

— *insemnare pe verso*: Anno domini 1639, die secunda mensis Julii, in possessione Baczj, loco scilicet solito sedis nostrae judiciarum, tempore generalis congregationis simul etiam collustrationis universorum magnatum ac totius universitatis dominorum magnatum comitatus Hunyadiensis, praesentes literas privilegiales et confirmationales coram nobis sunt exhibitae, praesentatae, publicatae ac nemine contradicente, extradatae.

Per Casparem Pokaý juratum notarium comitatus praescripti m.p.

— original pe pergament la Muzeul Corvineștilor Hunedoara, inv. 372.

— sigiliu atârnat de document cu șnur alb, roșu, verde; sigiliul princiar mîjlociu in ceară roșie într-o capsulă de protecție din ceară galbenă

III.

Alba Iulia, 1635 iunie 15

Nos, Georgius Rakoci, dei gracia, princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod circumspecti Theodorus Vlaad¹ et Nicolaus Cismasia primarii, incolae et cives oppidi Vayda Hunyad, ab arte vero sua mechanica cothurnifices, in propriis ac ceterorum etiam universorum, tam

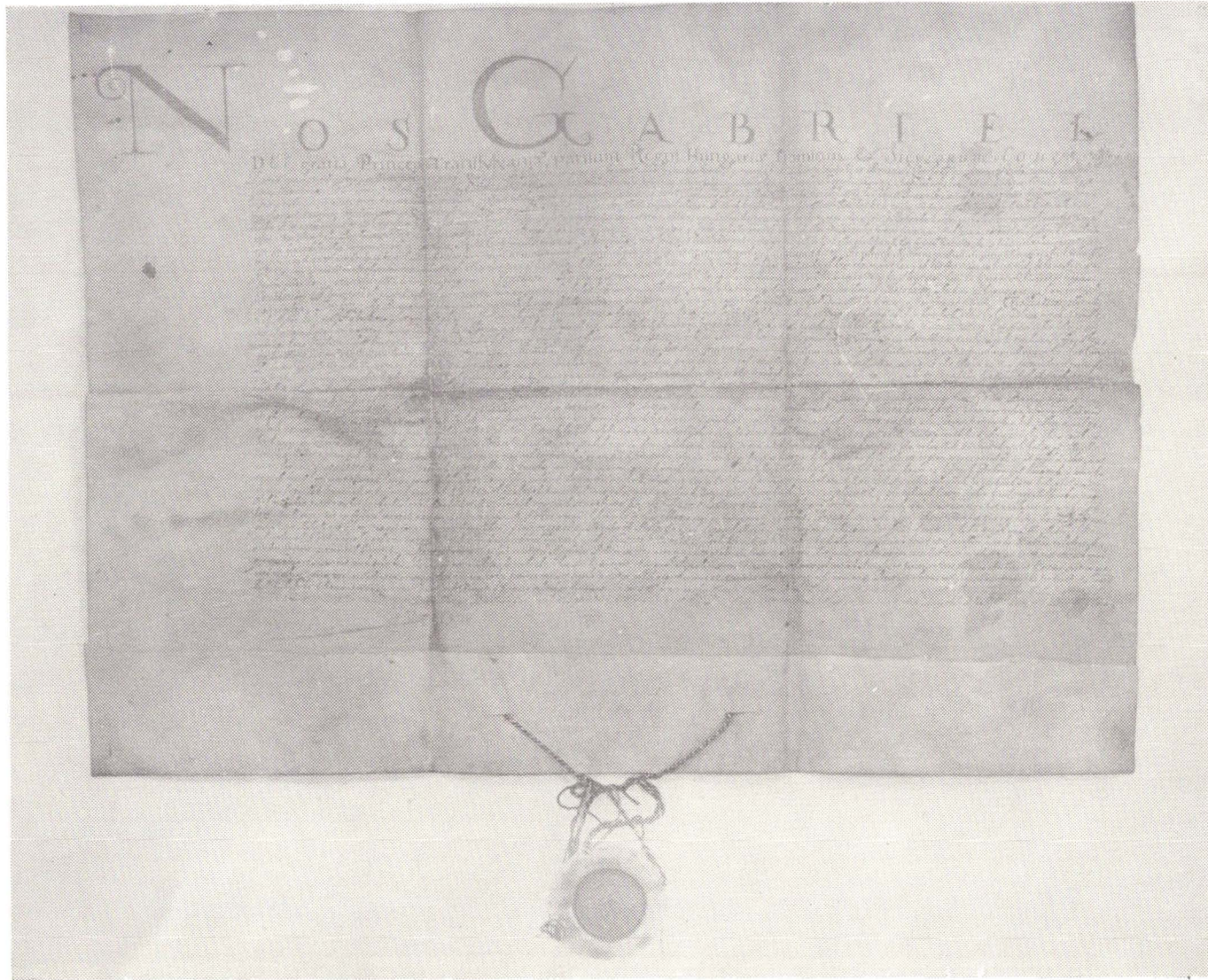

Fig. 1 — Alba Iulia, 23 mai 1619 — Principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, reconfirmă statutul de breaslă al cojocarilor de
www.mcdr.ro / www.cimec.ro

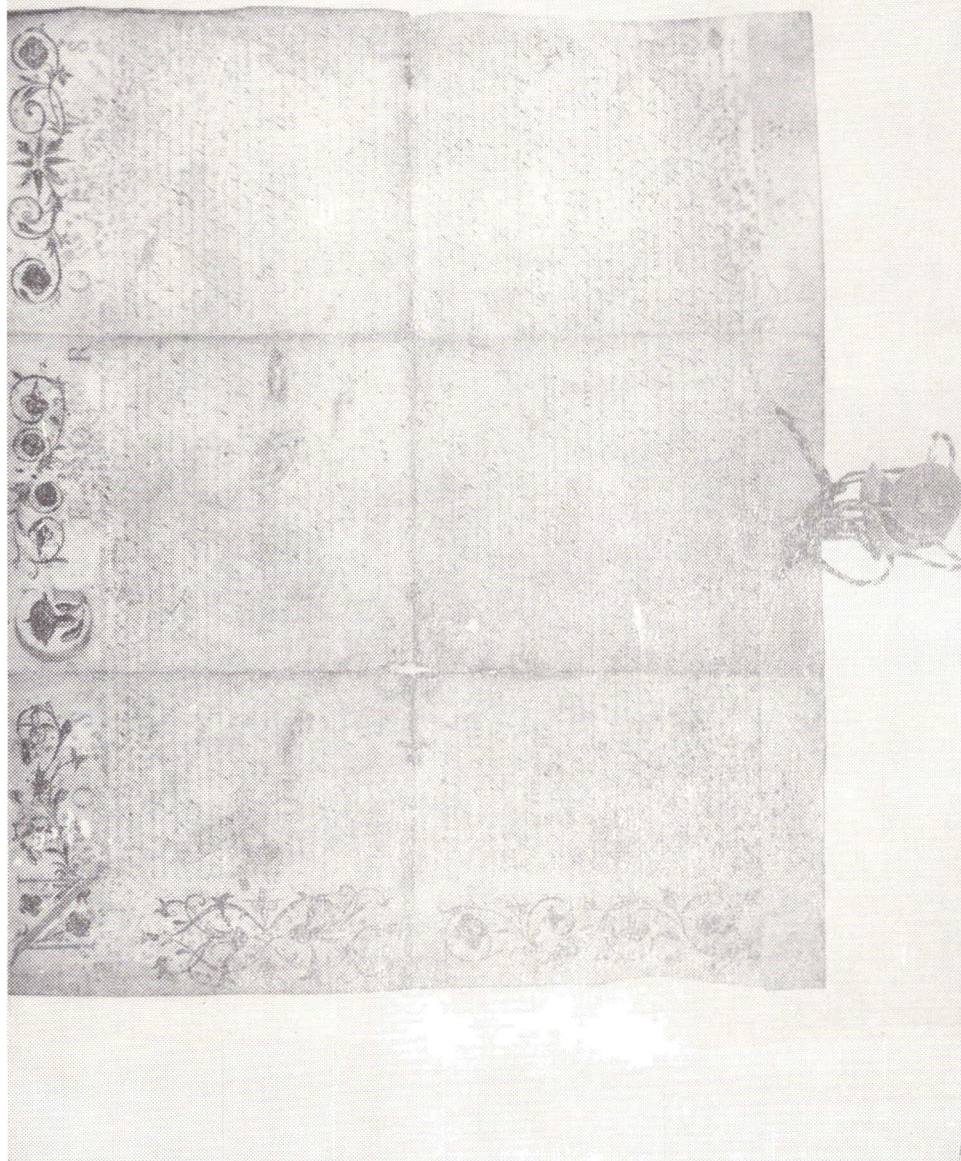

Fig. 2 — Alba Iulia, 15 iunie 1635 -- Principele Transilvaniei, Gheorghe Rákoczy I, confirmă statutul de breasă al pielărilor de la Hunedoara

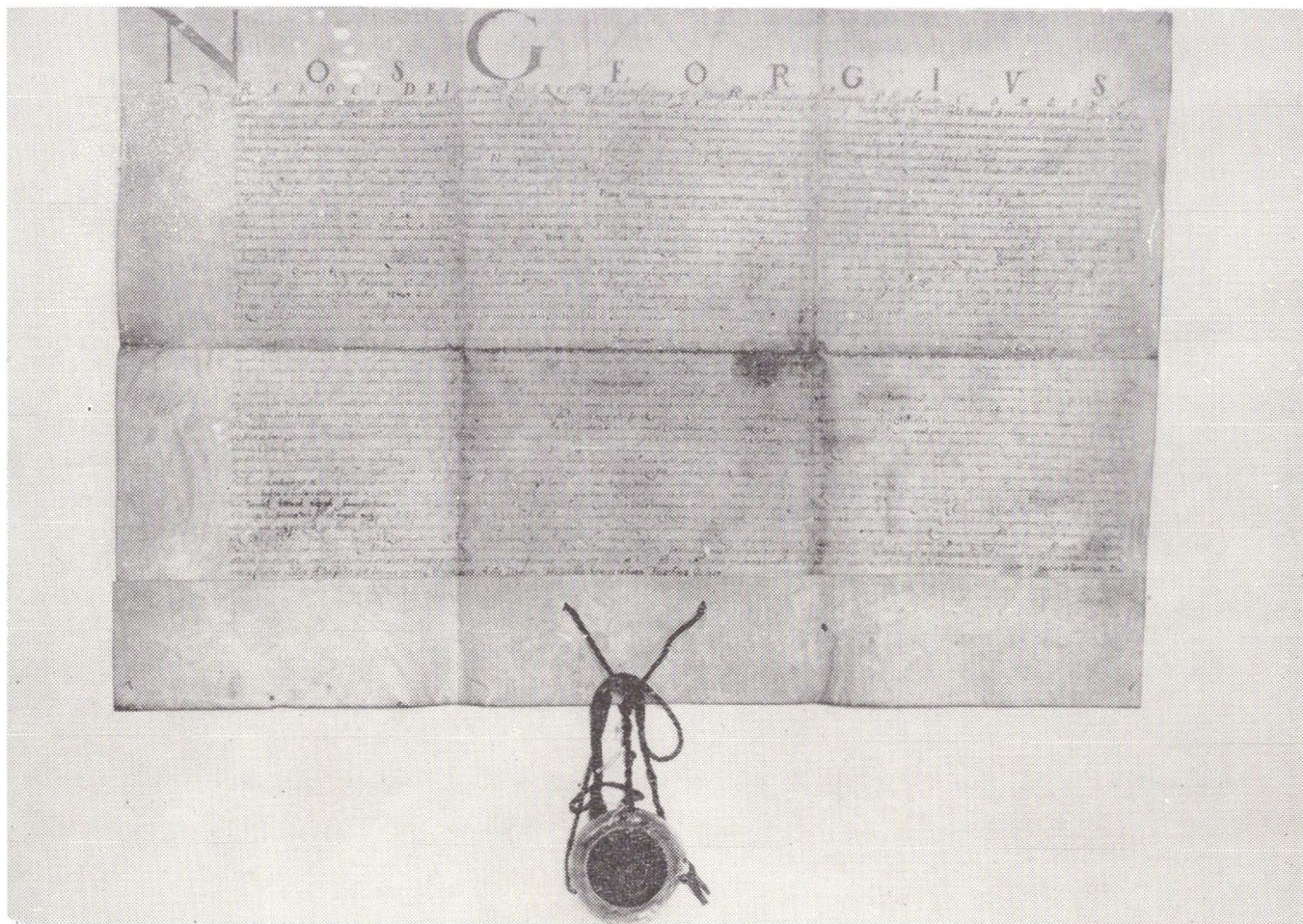

Fig. 3 — Alba Iulia, 15 iunie 1635 — Principele Transilvaniei, Gheorghe Rákoczy I, confirmă statutul de breaslă al cizmarilor de la Hunedoara.
www.mcdr.ro / www.cimec.ro

nobilis quam civilis conditionis, eiusdem artis mechanicae cothurnificiae asseclarum artificum in eodem oppido Vayda Hunyad habitantium et commorantium personis, humilima eorum supplicatione mediante Nostrae Celsitudinis in praesentiam venientes, demisse nobis significaverunt hoc modo, qualiter ipsi artifices praefati hactenus instar aliorum artificum mechanorum in eodem oppido Vayda Hunyad degentium, peculiari ceha sive contubernio artificio ipsorum convenientibus et aequo congruentibus normis, regulis, usibus et constitutionibus moderato, ob paucitatem ipsorum destituti, non sine damno, nec sine iactura artis ipsorum gravi, suum exercissent artificium tantaque et tali, ut ne vel tyro etiam aliquis servitor ipsis iam superesse significantes quibus expedit universis, quod circumspecti Theodorus Vlaad¹ et posset; siquidem quos ipsi tyrones arte sua instruerent, tanquam, videlicet discipulos artificium symposio sive ceha peculiari carentium, aliis in locis, nempe civitatibus et oppidis, artifices tributim divisi et cehales inter capedine aliquod annorum tyrociniorum acquisitam sibi artem nisi denuo onus rudimentorum illic quoque subirent, exercere permittere recusarunt, supplicantes nobis humilime iidem cothurnifices, ut nos ipsis quoque ceham peculiarem clementer indulgere ac tali ipsorum incommodo subvenire et utilitati consulere dignaremur. Nos itaque, quibus rei-publicae huius Transsylvaniae cura et gubernium divinitus est commissum a foelici nostra inauguratione idipsum maxime in votis habentes ut eandem recte et foeliciter administrare ac praepositos in eadem certum in ordinem redigere possemus, praefatis quoque artificibus cothurnariis in praedicto oppido Vajda Hunjad habitantibus ipsorumque haeredibus et posteritatibus successoribusque universis instar aliorum artificum cehalium ceham peculiarem a modo deinceps perpetuis semper temporibus durantium ex Principalis nostrae potestatis plenitudine et gratia indulgentes et concedentes et quibus ipsi artifices cothurnarii eam optime ac foeliciter dirigere possent et valerent; has quoque subsequentes regulas, constitutiones et articulos aliarum ceharum constitutionibus conformatos utentes et perpetuo habentes benigne elargientes dedimus, concessimus et indulgimus. Qui quidem articuli hungarico sermone sequuntur hoc modo:

Primo: Mivelhogy mindeneknél diczéteres az egyenesség és mindenben haznos az io rendtartás, annak okaért meghengedték kegyelmesen hogy az meghnevezet Vayda Hunyad városában valo minden üdöbeli¹ csizmadia mesterek, kik örökségessek vagy feleséghek vagyon és tisztességhez állapottelek egyenlőképpen az közönséghez rendtartásban és céhben beveteszének az töb szabad városokban valo céheknek rendi szerént ez túllünk¹ nekik adot articulosokkal szabadon élhesenek, sött ezek után is az közönséges és jövendő szükségekre minden méltó és illendő articulosokat rendelhessenek és azokkal is élhessenek, de az meghirt Vayda Hunyad városában (ha nem urak vagy feöemberek czizmadiai) czizmadia művet az közönséghez céhbeliék kívül senki semmi szín alatt ne művelhessen. Minazonáltal ha öregséghez és város tagia lezen, eggyedül, eö magha, legény és inas nélkül, mivelhessen házanépének és magának, de ha legént tart, az mesterek meghfogván, három forintot vegyenek rajta.

Secundo: Az czizmadia mesterek egy közönséghez helyben egyben gyűljenek és egy feö és egy vice czéhmestert válasszanak magok közzül, kik eztendeigh tartozzanak az Czhenek¹ minden rendtartására, szabadságira gondot viselni, vigyázni az meghirt articulosoknak rendi szerint és minden jelen levő és következendő szükségért táblajárások által az mestereket házában begyűteni.

Tertio: Az czéhmesterek minden czéhbeli emberek között törvényt tehessenek, kik eö köztöü szobol, vereségéből vagy az eö mivekből zármaztak és két forintigh exequáltassanak, appellatioban se bocziássak. De az mely kérését avagy birságh két worint fölöt lezen, az appellatioban boczyatassék; ha senki képpen az czék kívül valok is az mestereket az mübeli controversiákért, előzzör az mesterek eleiben czitálljak és ha az kérését kétt forint fölött találtatik, onnan appellallassanak velö oda az hova illik.

Quarto: Minden czizmadiaik kik czéhes helyeken ki töltvén aprod eztendejeiket tanulának az tiztességbeliek az cséhben bevetessenek tizenkét forintot adván előzzör az czéhben; ha penigh elsöben mind megh nem adhattya, felére féleztendeigh elvárják, kit ha akkoron megh nem adna föltültassék és azután tizenkét forintal válthassa föl azt mindgyarást letéven.

Quinto: Az egyedül való mester kinek még feleséghe nem volt az czéhben állásának idejétül foghva féltendőre megházasodgyák alioquin mive föltiltassék és migh meg nem házassodik ne mivelhessen.

Sexto: Ha az czéhbeli mester meghhal, az feleséghe mind addigh, migh az ura nevét viseli, az mivet mivelthetesse.

Septimo: Ha valamely mesterlegény az czéhbeli mesterfeleséghe vagy leányat viszi el, czyak hat forintot adván az czéhben bevétessék.

Octavo: Az czéhbeli mesterember fiai hat forintot adván az czéhben mesteremberre lehessenek, ha az czéhnek rendj szerint tanultanak és tanultak az mester-séghe.

Nonno: Inast czizmadia négy eztendőnek alatta tanusághra be ne fogadgyon, de ha az ura akarja, fertály eztendőnt meghengedhessen neki; mikor pedig beszegődik előb az czéhben egy forintot adgyon, négy tál éték s' egy vider bort, az gazda is hasonló képpen.

Decimo: Egy mester két legénynel többet ne tarthassan, azon képpen inast és kettőt, hanem ha minden mesternek kettő volna vagy más mesternek szükséghe arra nem volna. Czizmadia legények hétiben negyven pénz legyen; mikor az legény gazdáját el akarja hadni, kétt héttel előb meghjelentse, alioquin kényszerít alatt is két hétig meg kel maradni. Továbbba az mely legény czéhes helyen nem tanult sött ha czéhben tanult is, de kontár helyen mivel legényül, két forintal büntethessék beállhasson, művelhessen annak utánna; ha pedig idejét igazan kitöltötte, mester volt két hétig, mesterül mivelhessen, az után migh föl nem váltya, legényül művelhessen és szolgáljon.

Undecimo: Mikor czéhbeli mester meghhal avagy házanépe az mesternek, rend szerént annak sirt ássanak és azoknak az kesérvések éltét, italt adgyanak; ha nem adhatnák, a czéh pénzébül ételekre adgyanak egy forintot; efféleknek temetésére az czéhmesterek táblat járotássanak és minden mester magha vagy képebeli embere ott az temetésen jelen legyen.

Duodecimo: A szegény beteg mesterekre és inasokra, azon képen az legényekre, a czéhmesterek gondot visylenek és az czéh költségebül hozzálatokat, orvossokat, orvosságot és mindennapi éledeleket és egyéb illendő szükségekre valokat szerezzenek és adgyanak.

Tredecimo: Mikor az mesterembereket táblajártatással valahova gyűjtendik és személy szerint ott nem lezen vagy embere, a czéhmesterek vegyenek rayta tizenkét pénzt és ha valamely mester házána az tábla letétetik és megtartoztatik, tehát valamely mesterre rend szerént az tábla el nem érkezet, leeyend¹ mindenikért külön büntetéssek nyolcz-nyolcz pénz.

Decimo quarto: Ha az vásáran vagy ennek határában valaki czizmadia mivet, nemes vagy paraszt lévén, találta nék mivelni (azaktul elválva kik azon mester-ségheket feörendeknel igaz szegöldöt szolgák mivelik), azokon kívül valokat az mesterek az város földén meghfokhassak¹ és hat forintot vehessenek rayta mind annyiszor menyizer elkezd az mivet és kézben akad; az penigh nemes háznál leznek, udvarbiro fogathassa és birságholhassa meg négy forintal, az két forintya udvarbiroi legyen, az kettei penigh az czéhben adassék.

Decimo quinto: Az mely inassok az fejedelem és naghságos urak czizmadiainál és czéhbeli mestereknél nem tanulnak, kitöltven apod eztendőjeiket is akár minemű helyeken az mestereknél is czéhben mesterséghe be ne vétessenek különben, hanem hitivel mondgyon meg valla, hogy apod eztendőjét igazan kitöltötte és bucziu véve jött ell urától, ez mellet hiti melle elégedendő bizonyásgha legyen.

Decimo sexto: Az mely birsághok törvény szerént esnek, abban az pörösök harmadossek, egy része az czéhmestereké, az harmadik része az czéhé; peczyétért két pénz, tiztasághért is két pénz járjon és az tizenharmadik articulusban meghnevezet tizenkét pénz az czéhmestereké egyenlő képpen; kiért ha az czéhmester, mester egyenlő képpen afféleknek házékhöz megyen az meghjelentés után az ilyen adosson két annyirul vehessen igazat; ha penigh az mester nemes háznál lakik, marhájából az város¹ földén exequálhassanak, mely az czéh pénze közé tétetessék.

Decimo septimo: Hogy ha valahonnan oda az wárásbán¹ czizmadia mihez illendő mivet vagy miszert visznek az czéhmesternek hire nélkül és akarattya ellen (zolgálo rend, nemes és városi rend kívül) harmad napigh ne vehessen senki magha számára, ha penigh czéhbeli ember ez ellen czielekedik, az czéhmester hatt forintal

büntethesse, az eladonak pedig minden marháját elvegye az biro és harmadik réze annak az biro, az kettő czéhé legyen.

Decimo octavo: Ha valamely miveslegény czéh kívül valoknál mivel megfokhassak¹ és három forintot vehessenek az mesterek rayta, mely az czéh pénze közé tétessék.

Decimo 9no: Inas urahoz beszegődven leghelőbenn is az fölül meghirt kilenczedik articulus szerént az czéhnek egy forintot, négy tál étket és egy vider bort tartozzék adni, aprod esztendejét kitöltven tarspohárt adgyon, valamigh megh nem adgya, mind eddigh uránál inassul lakiék.

Vigesimo: Az mesterlegény az ki eztendejét tizességessen eltöltötte, elsőben mesterremeket egy sárkánytyuval helyes déli czizrát, egy papuczt kapcsostul és egy keskeny talpu czizrát tartozzék czinálni; migh ezeket megczinálja az két latomestereket étellel, itallal tartsa. És mikor ezeket bemutattya, tartozzék nemzet-séghevelet hozni az czéh eleiben és eztendő eltélven mesterasztalt tartozzék adni, az melyben illyen rend observáltassék; tartozzék tizenkét tál étket főzetni, melynek gondgyaviselésére két bizonyos mesterember válaztassék, az kik az étkeknek elkészítésére és feöszerszámira viselleyenek szorgalmatos gondot, hogy valami fogyatkozás ne legyen az étkekben. Az mesterasztalásban penigh tizenkét öreg mestereknek feleségestül és két iffiu mesternek kelletik az czéhnek rendtartása szerént jelen lenni. Az tarspohár adást annis tartassék illyen mod: főzessenek nyoltz tál étket tizességessen, bogy az czéh valami fogyatkozást ne talállyon benne, mert ha fogyatkoást találczák oda hadya és újobban¹ kelletik ismét hozza készülni. Az latomesterek azért ugy viselleyenek gondot, hogy ha eő miattok lezen az fogyatkozás, tehát ök büntetődnek megh hatt forintal, az mesterasztal uagy tarspohár ado személy penigh bekével marad.

Vigesimo primo: Hogy az városban¹ lako timárok harmad napigh semmi féle büröket, nemes és szolgáló renden lévükön¹ kívül, czéh híre nélkül senkinek tizenkettő¹ forint birság alát eladni kötésben ne merészellyenek, mert valakik ebben meghlapaztoltatnak, elsőben az czizmadiak czéhmenterek melleje veven az városbeli birakat, hat forintot vehessenek rayta, mely pénznek edgyik része az biráké, az második az czéhmentereké, az harmadik része penigh az czéh pénze közé tétessék. Ha penigh titkon vagy nyilván másodsor is büröket eladnának az dologh megbizonyosodvan, az biro tizenkét forintot vehessen rayta, mely pénznek két része az biroé legyen, az harmada az czéh pénze közé tétessék. Hogy ha valamely timár czizmadiamivet tudna, ne legyen szabad mivelni, hanem ha magha szükségére, alioquin ha meghtadatik hat forintal büntetéssek mind annyizor valamennyiszer raytakapják.

20 tertio: Senki czéhmaster híre nélkül egy egéz mély földnre mivelni menni kereskedésnek okaért bevinni tizenkét forint birság alát ne merészellyen; az kinél efféle mw¹ találattának czéh szármára foglaltassék és annak utanna az biro tizenkét forintal büntethesse megh.

20 tertio: Senki czéhmaster híre nélkül egy egéz mély földnre mivelni menni ne merészellyen, ha meghtadatik az czéh két forintal megbüntesse.

Imo indulgemus et concedimus ipsisque artificibus cothurnariis haeredibusque et posteritatibus ac successoribus ipsorum universis tenendas, utendas et habendas perpetuisque temporibus observandas et valituras benigne elargimur damusque et conferimus salvo iure alieno et fisci, harum nostrarum pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratarum et communitarum vigore testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima quinta mensis Junii, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo quinto.

Georgius Rakoczý m.p.

Anno domini 1651, die 30 martii in possessione Alpestes, tempore impensionis iudiciorum praesentes litteras privilegiales proclamatae ac publicatae sunt nemine contradicente.

Caspar Pokay, juratus notarius
comitatus Hunyadiensis m.pr.

— original pe pergament la Muzeul Corvineștilor Hunedoara, inv. 373.

— sigiliu atârnat de document cu șnur alb, roșu, albastru; sigiliul princiar mijlociu în ceară roșie într-o capsulă de protecție din ceară galbenă

- ¹ Astfel în original
- ² 16 octombrie
- ³ Repetat din greșeală de scrib
- ⁴ Cuvânt șters, fiind la îndoitura pergamentului
- ⁵ 29 septembrie
- ⁶ Pergamentul rupt și textul șters 8,5 cm.
- ⁷ Pergamentul rupt și textul șters 20 cm., fiind la îndoitura documentului
- ⁸ Pergamentul rupt și textul șters 14 cm., fiind la îndoitura documentului
- ⁹ Pergamentul rupt și textul șters 10 cm., fiind la îndoitura documentului

DREI ZUNFTSTATUTE VON HUNEDOARA AUS DER ERSTEN HÄLFTE DES XVII. JAHRHUNDERTS

Zusammenfassung

In der ersten Hälfte des XVII. Jahrhunderts, während der Regierungszeit der Fürsten Gabriel Bethlen und Georg Rákóczy I., hat das Wirtschaftsleben Siebenbürgens einen besonderen Aufschwung, der sich auch durch das Aufblühen der Handwerke kennzeichnet, erlebt. Es ist die Zeit des Machthöhepunktes der Zünfte, die Zeit in welcher neue Zünfte entstehen und die älteren ihre Monopolstellung zu festigen versuchen. Die Stadt Hunedoara, die längere Zeit hindurch ein Schattendasein gegenüber der Festung und des Schlosses, Mittelpunkt einer weiten Feudaldomäne, führte, verzeichnete infolge des fürstlichen Eingriffes — Gabriel Bethlen war zu gleicher Zeit Inhaber von Domäne und Stadt — die Organisierung verschiedener Handwerkerzünfte, vorwiegend zur Herstellung von Kleidungsstücken. Am 23. Mai 1619 bestätigte Fürst Bethlen die Zunftstatute der Kürschner aus Hunedoara und sein Nachfolger, Georg Rákóczy I., genehmigte am 15. Juni 1635 die Zunftstatute der Lederer und Tschismenmacher. Anhand der vergleichenden Analyse der drei Zunftstatute — deren Text im Anhang erstmalig veröffentlicht wird — ist man in der Lage sowohl die allgemeinen Charakterzüge des siebenbürgischen Zunftwesens wie auch jene, aus den Lokumständen entspringenden, in ihrer gegenseitigen Mitbestimmung und Auswirkung zu erfassen.

VERZEICHNISS DER ABBILDUNGEN

- Abb. 1 — Alba Iulia, 23. Mai 1619 — Fürst Gabriel Bethlen von Siebenbürgen erneuert die Bestätigung des Zunftstatutes der Kürschner aus Hunedoara
 Abb. 2 — Alba Iulia, 15. Juni 1635 — Fürst Georg Rákóczy I. von Siebenbürgen bestätigt das Zunftstatut der Lederer aus Hunedoara
 Abb. 3 — Alba Iulia, 15. Juni 1635 — Fürst Georg Rákóczy I. von Siebenbürgen bestätigt das Zunftstatut der Tschismenmacher aus Hunedoara